

“No m’havien devorats del tot”

A la fi de 1897, Verdaguer va interrompre la sèrie d'articles 'En defensa pròpia'. Gràcies a la intervenció dels pares agustins d'El Escorial, va fer les paus amb el bisbe de Vic, Josep Morgades, que li havia retirat les llicències sacerdotals, i no publicà cap més article. Tot i això, Verdaguer en deixà escrits uns quants més, fins ara inèdits. En transcrivim dos, extrets de l'edició d'“En defensa pròpia” que acaba de publicar l'editorial Tusquets.

Pare, perdonau-los

J. M. J.

Sabent que el doctor Morgades era a Barcelona a primers de 1896, aní a presentar-li mos respectes i a demanar-li humilment les llicències de celebrar la missa. Me proposà, com sempre, passar lo Congost, i, veient que jo tenia por de deixar enrera aquelles muntanyes, que ja ell m'havia assenyalades com a mur d'una reclusió que n'esperava una altra, me digué: —Doncs vostè se trobarà abandonat i sol, i en la més gran i espantosa misèria en què mai s'ha vist un sacerdot. Sap vostè —afegí per espantarme— que, a l'estat d'ara, està excomunicat? —Qui m'ha excomunicat? —jo li preguntí, amb la serenitat de la consciència tranquil·la. I ell me respongué: —Lo senyor bisbe de Barcelona. —No me n'ha fet saber res per ara —jo contestí—, i no ho espero pas de son bon cor i de son esperit de pau i de justícia.— L'endemà, lo doctor Morgades, envers les onze del matí, pujava a veure al senyor bisbe de Barcelona, qui no el pogué rebre, segons me digueren, per haver-se iniciada la terrible malaltia que el posà a les portes de la sepultura, pocs dies després. Tenia aquella visita per objecte demanar-li que se'm fes por amb alguna amenaça o aparato d'excomunió, i la providència ho destorbà, estalviant-me una vergonya de què no só mereixedor? Jo em guardaria d'afirmar-ho com d'escaldar-me, mes de pitjors se me n'han volgudes fer. Excomunicar-me! Quan domina l'enuig en l'ànima del prelat que s'aprofita d'armes tan sagrades com l'excomunió, per castigar ofenses personals, contra lo disposat per les

lleis eclesiàstiques, no mostra fer estima de les coses eternes, sinó que viu molt a lo humà i està tarat de les costums del segle. Aixís ho diu sant Gregori.

Què és l'excomunió? És privar a un home del tracte i comerç amb los fiels. És prohibir-li rebre els sagraments; és llançar-lo del temple com una planta podrida; és esqueixar-lo de l'arbre de la Iglésia, com una branca seca. La fi del bisbe és la salut de les ànimes, com la del metge és la salut dels cossos, i com aquest, abans de valer-se del cauteri, se val de mil medis, aquell ha d'apurar tots los remeis abans d'empunyar la serra i separar a un sacerdot del cos místic de la Iglésia.

Quina mort he fet jo, en quina heretgia he caigut, quin delictes monstruosos és lo meu, perquè se m'haja d'excomunicar? És per no haver obeït a Freixa? És per no haver-me deixat tancar iniquament? Si em vol espantar, no necessita l'excomunió; prove ma culpa, i això i solament això m'espantarà. Mentres no la prove, me diré a mi mateix: “Tingues raó i no tingues por.”

Crims extraordinaris sé jo, saben los superiors, i desgraciadament sap lo públic, de levites que no han sigut excomunicats, ni se'ls ha tret la missa, ni se'ls ha volgut tancar ni sabatejar, sinó que fan son camí amb glòria i honor, i amb tots los vents en popa, i dient-se a si mateixos: “Boca què vols, cor què desitges.” Que hi ha, doncs, una llei per uns i una altra per altres. Mes seguir la llei de l'embut sempre és trepitjar la llei del sagrat Evangeli.

La nova de que jo era excomunicat no resultà verdadera, gràcies al Senyor; mes sí ho resultaren los altres anuncis

Dalt, Jacint Verdaguer, en una fotografia del 1893, quan el poeta tenia 48 anys. Baix, el bisbe Morgades, primer de Vic i després de Barcelona, l'arribarà suspendre a divinis, després d'haver-lo fet detenir quan, contra les seves ordres, deixa el Santuari de la Gleba, on el bisbe l'havia reclòs.

“Alguns que m’eren deutors m’ho pagaren tot a colps de pedres. (...) ‘Qui sembla favors cull ingraturds’”

que se m’havien fets de que molts me deixarien per arbres de més ombra, i em veuria en grans calamitats i misèries. Salomó digué, tres mil anys ha: *“Pecunio obediunt omnia”*, que en català podríem traduir: *“Tot obeeix al diner”*; i no solament totes les coses, sinó totes, o gairebé totes, les persones. Alguna d’aquelles amistats que semblaven fetes de pedra picada i aixecades a còpia d’anys i més anys, com les piràmides d’Egipte, se decantaren a un influència estranya, i s’anaren desfent com les muntanyes de sorra que el simoïn fa i desfà en lo desert. Algun cor sempre afectuós per mi, en lo temps de la prosperitat, se refredà poc a poc, com si trobàs en altra banda lo combustible que jo podria oferir en ma pobresa. *“Acabados los higos, acabados los amigos.”* Alguns que m’eren deutors de grans beneficis, no faltant entre ells qui em deu tot lo que té, m’ho pagaren tot a colps de pedres, pensant tal vegada que la millor manera d’esborrar lo deutor era desfer-se de l’acredor. Allavors pronuncií per primera vegada, per semblar-me indigne de llavis cristians, aquell adagi: *“Qui sembla favors cull ingraturds”*, i compreguí la fonda i trista veritat d’aquells versos de Bretón de los Herreros:

*Para un viejo almacén de desenganos,
si en la esfera no está de los pudientes,
son los amigos lo que son los dientes:
se pudren y se quiebran con los años.*

Mes la moneda falsa de la amistat fa vessar l’or fi de la verdadera, que féu plorar al mateix Jesucrist. A ell tinga sempre per amic. Com diu lo *Nou Fra Anselm*,

L’amic que t’és sempre igual,
que et cuida si estàs malalt
i en desgràcia t’és lleial,
amb or no es paga.

No és, doncs, sempre veritat aquell adagi: *“Home pobre no té amic, tramuntana no té abric.”* La tramuntana té abric a migdia d’una alta muntanya; l’home pobre té per amic a Déu, que volgué nàixer en un pessebre i morir en una creu, i qui té a Ell ho té tot.

Des d’aquell moment comencí de trobar terra i bocins de llenya en mon pa i fel en mon vi, i pa i vi anaren venint a ma taula cada dia, en menor abundor, com si una mà oculta anàs acurçant lo pes de l’un i abaixant la mesura de l’altre. L’únic guany temporal que jo tenia era el que m’hauria donat l’almoina de la santa missa, i n’estava privat, i mos acreedors estrenyien terriblement lo siti per totes bandes.

Allavors, en mala hora, s’inicià una suscripció, que, podent-me haver tret del precipici, m’hi acabà desgraciadament d’enfonsar. Mala espina fou per mi el saber que algun dels de la junta escoltava els consells de l’ingrat Verdaguer i Callís, que, com a parent meu i advocat de ma... perdició, sempre i a tota hora, quatre anys ha, los ha tingut a punt quan s’ha tractat d’aturar un bé o de fer un mal a son cosí. No gosant combatre francament la suscripció, volgué fer-la estèril, aconsellant que es posàs al banc lo recaudat i se m’anàs donant en un violari, baldament fos d’unes quantes pessetes l’any, però que per ara no se’m donàs un cèntim, encara que el necessitàs per medecina, com exactament se féu.

Oberta la bretxa en aquella obra de caritat, no trigà a deixar-se sentir altra veu més grave en consonància amb la de Callís. Des del poble de Guardiola, i a 5 de juny de 1896, lo doctor Morgades escrigué a la junta una carta qual còpia tinc davant mos ulls: *“Si cuando esté en Vic –los deia–, que será, Dios mediante, a mediados de este mes, pudiese convenir a ustedes conocer mi pensamiento y el verdadero estado de la cuestión que lo motiva, tendré mucho gusto en hacerlo.”* Quan vaig llegir aqueixa carta, doní la suscripció per aigua passada de què el molí no en molí, i vaig sentir que s’hagués començada. Des d’aquells dies caminà com un carro que té el fusell trencat. Si algun d’ells anà a veure al senyor [bisbe], no ho diré pas, perquè no en tinc proves certes; lo que sí puc assegurar és que els vingué a veure a ells lo doctor Font, intermediari, si no enviat, del doctor Morgades. Ell mateix, impensadament, me digué un dia, a mi i a altres persones, que el dia abans havia vistos quatre senyors que estaven lluny d’os-

Dues cartes a Eusebi Güell

S. D. Eusebi Güell

Vic, 1 setembre 1885

Mon estimat amic:

En Barcelona he sabut que vostès fugen per aqueixa França enllà, a on regnen còleres pitjors que el d'Espanya. Déu los guie i los torne sans i salvos al niu de Barcelona. ¿Com està sa esposa Isabel? ¿Ha sortit de cuidado? ¿Com estan Dª Lluïsa i el cor d'àngels de sos néts?

Ací lo còlera no és tant com diuen; algun cas hi ha hagut, com a Barcelona, mes, de gent que es té compte i que es cuida, n'han mort poquíssims. Jo he donat la volta per Barcelona, i, veient que no hi puc ser d'utilitat per los pobres de Claudi, puig mossèn Magí se basta i sobra, me'n torno a ma soledat de Pruitt.

Allí estic prop de ma família i de Vic; veig lo Canigó, que em farà pensar amb vostès, que estan a l'altra banda.

Fem, en la casa on visc, una novena a sant Roc, i vénen los pagesos del voltant; de vegades som quaranta persones. Estem voltats d'ermites, i de bona i santa i antiga i catalana gent.

Faig llargues enraonades amb los pastors i pagesos, que, amb los roures i alzines del bosc, són mos mestres; respiro aires de vida per l'esperit i pel cos; sento cançons antigues, i em sembla viure en èpoques passades.

Ja veu com los alemanys tan galanment anaven amb un peu fora camí, en sos afalacs a Espanya.

Déu ho arregle tot i ens deslliure del càstig del còlera.

Mos afectes a tots los de la família, que l'àngel de la guarda tinga sota ses blanques ales.

Seu de cor, en Jesús,

Jacinto Verdaguer, Pbre.

S. D. Eusebi Güell

Estimat amic i senyor:

Avui volia escriure a sos fills, donantlos compte de la mort del canari, que regalaren a ma neboda. És l'únic cas de còlera que hi ha hagut en nostra casa, mes són molts los aucell que n'han mort a Barcelona. Tots ho sentim, mes la pobre Quela ne tindrà un neguit de mort. Pobre aucellet! Ja no en cridarà al matí amb ses notes, que anava allargant i embellint cada dia!

Mes tot això s'escau en eixos dies en què ha baixat a casa de vostès un aucell del paradís. Benvingut sia a la terra, on done molta alegria a sos pares i a sos germanets, i glòria al Senyor que l'envia.

Los felicito coralment a tots.

Escriu en lo menjador de casa López, a les nou del vespre, a la llum del gas i de les estrelles, que obiro per la porta del jardí, aconsolant-me de no veure les flors de la terra, que es musseeixen. Que hermoses són les flors del cel!

Déu beneesca la que els en acaba de baixar!

Mos afectes i respectes a tots: a Dª Lluïsa, Isabel, Merceneta, i a l'amic Picó, àliga que ha sortit de la gàbia.

A mos amiguets estimats, los nens, no sé què dir-los, sinc que de vegades, escrivint sota la palmera los darrers versos del Canigó, me sembla sentir-los darrere els rosers, i no són ells sinó algun pobre aucellet que ve a visitar al poeta enyoradís i solitari.

Quedo a les ordes de tots vostès, encara que inútil, afectíssim amic seu en Jesús i Maria,

Jacinto Verdaguer, Pbre.

Barcelona, 9 octubre 1885

ques en aqueixa qüestió, encara que m'estimaven molt. —Són los de la junta de la subscripció —diguérem, i si no ho gosà negar de paraula. ho afirmà de fet, puig quedà sobtat i blanc com una cera—. Amb les inspiracions de tan bons i alts intermediaris, quedaren embullats i morts abans de nàixer los hermosos plans que la junta em desplegà en Santa Creu de Valldar, lo 19 d'abril de 1896, amb aqueixes massa falagueres paraules: "La joventut que vos estima, l'amistat que vos venera i la literatura que vos admira, s'han donat una abraçada i desitgen pagar homenatge al vostre saber, al vostre cor i a les virtuts vostres.

"Vos han seguit pel camí de les amargures, i, al veure que haveu enjoiat amb flors la creu de vostre *Calvari*, s'han convertit en jardiners i creuats de vostra

causa. I amb bona voluntat i ferma constància pensen collir-vos un ramellet de poncelles en los jardins de l'art, i un manadet d'espigues en lo camp del bon forment. Amb les poncelles trenaran una corona per lo vostre front, i florirà la d'espines; i vós podreu amb grans de blat, cada dia, coronar vostra taula, sempre beneïda per Déu." Doncs, de tot aqueix somni de poetes, no en resultà veritat, sinó que florí ma corona d'espines, i d'una manera tan terrible que em sagna lo front i em fa mal lo cor encara sols de recordar-ho. La collita no fou per mi sinó de penes i tribulacions, i sols Nostre Senyor pogué conservar-me la serenitat i la vida en la situació en què em deixaren, amb tantes esperances trencades en flor.

Los pronòstics s'havien complert en tota la línia, tan bé i exactament com si

l'ull previsor hagués guiat al braç feridor. Si el profeta en persona ho hagués executat, no hauria sortida sa obra més ajustada a ses paraules.

Mos contraris no hi veien de cap ull d'alegria: —Ara el tenim a terra —deien—. No té sortida; *devorabimus eum*.— Mes, gràcies a Déu, no m'havien devorat del tot encara; lo naufrag no estava encara en les mans que, insidiosament, prepararen i causaren son naufragi. Qui té remei per tots los mals, i bàlsam per totes les ferides, si no me'l donà radical [fragment il·legible] guardava per altres i altres proves, me sostingué sobre les aigües de la tribulació, gairebé miraculosament, per repetir aquelles divines paraules de Jesucrist, espirant sobre la creu: "Pare, perdonau-los, que no saben lo que fan."

Palau del Marquès de Comillas, a la cantonada de la Portaferriça i la Rambla.
El marquès prescindeix dels serveis de Verdaguer, l'any 1893: és l'origen del drama.

“Tots plegats han sigut capaços de fer mal, i ¡quin mal!, a un sacerdot que no els havia fet sinó bé”

Molta consciència

J. M. J.

Preguntat un religiós, en certa rectoria, què pensava de ma persecució, respongué: “Lo marquès de Comillas ho ha fet aixís, i és home de molta consciència.” Veus aquí una justificació que, en sana moral i en bona lògica, val tant com una bossa sense diners. Si en demanéssim lo parer al marquès, respondria amb les mateixes paraules, tirant lo mort al doctor Morgades: “Lo senyor bisbe de Vic ho ha fet, i és home de molta consciència.” Lo doctor Morgades diria lo mateix de Verdaguer Callís i d'Anton Sarrústegui, i aquestos ho dirien de mossèn Collell.

Tots ells resultarien de molta, bona i rectíssima consciència, e incapaços de fer mal a una mosca. Jo no els ho nego pas, però ells tampoc me negaran que tots plegats han sigut capaços de fer mal, i quin mal!, a un sacerdot que no els havia fet sinó bé. Ara pregunto jo: Com pot ser que, de la suma de tantes consciències bones, ne resulte una obra mala; que uns sumandos tan blancs donen una suma tan negra? Tothom sap l'adagi català: “Gent dolenta sempre fan mala professó”, i el llatí: “*Mali corvi malum ovum*” (“De mals corbs ne surt mal ou”); però que, d'una reunió de persones bones, que n'estimen a una altra, ne resulte l'aniquilament d'aquesta, això no m'ho sap explicar ningú. Mes, suposat que sien tan bons com vulguen, per què, de tanta bondat, no me'n donaven a mi una petita mostra? Com, d'unes mans tan íntegres com les d'aqueixes quatre persones, ne vaig sortir tan esgalabrat? Quin dret tenien de fer-me mal, baldament fossen quatre sants més grossos que els dels altars? I si ells, en força d'aquell principi “Qui diners té, de tot ix bé”, havien decretat i resolt fer-me desaparèixer, quina obligació tenia jo de secundar-los, tirant pedres a la meva teulada, i lluitant contra mi mateix?

La consciència es prova amb les obres, no amb les paraules. Lo poble ho diu amb una frase ben senzilla: “Qui és bo fa bé.” Allà on hi haja obres bones, és probable que hi haja una consciència

ARXIU MAS - FUNDACIÓ CARULLA FONT

Col·locació de la primera pedra del monument a Verdaguer situat a la cruïlla de la Diagonal i el Passeig Sant Joan de Barcelona, l'any 1914. L'acte està presidit per Enric Prat de la Riba, president de la Mancomunitat de Catalunya, i el bisbe Torres i Bages. L'escultura és obra dels germans Miquel i Lluçia Oslé i el monument de l'arquitecte Josep Maria Pericas.

“Si d'hòmens és errar, de savis, i sobretot de cristians, és propi esmenar l'errada, més que més quan ha sigut en dany grave de tercer”

bona; mes, allà on hi haja obres males, és segur que hi ha una consciència mala, com d'una banda d'on surt fum se diu que hi ha foc. Ni les bones paraules fan passar la moneda dolenta de les males obres, ni les males obres se cobreixen i justifiquen amb les bones paraules.

Qui em diga que jo puc errar en això, escolte una veu que no pot errar ni enganyar, la del mestre dels mestres, Jesucrist, que ho diu en lo sagrat Evangeli amb una claretat digna d'Aquell que és la llum del món: “És tan impossible que un arbre bo faça mal fruit, com que un arbre dolent lo faça bo; puig no és arbre bo el que dona fruit dolent, ni arbre mal aquell que lleva fruit bo. Cada arbre se coneix per son fruit; que no es cullen figures de les espines, ni de les rome-gueres raïms.” Los que no han tinguda una paraula per respondre a mos pobres arguments, responguen als arguments de Jesucrist.

Però lo millor cavall ensopega, dirà algú; tothom està exposat a equivocar-se. És veritat, però, si d'hòmens és errar, de savis, i sobretot de cristians, és propi esmenar l'errada, més que més quan ha sigut en dany grave de tercer. Si, com diuen los moralistes, no es perdona lo pecat si no es torna lo robat, “*non deletur peccatum nisi restituatur ablatum*”, qui m'ha tornat la fama i bon nom, lo pa i altres coses que tenia, abans d'haver-me-les preses tan cruelment? Los que m'han cobert de ferides, me les han curades, com era de justícia? Ja estaria content de que me les deixassen curar tranquil·lament a mi mateix.

Quan se publicà lo cèlebre *Dictamen*, firmat per los onze primers alienistes de Catalunya, l'oportunitat era extraordinària per tornar les coses a son lloc, i lo passat, passat; jo ho hauria oblidat tot, i Nostre Senyor també. Si de bona fe haguessen cregut que jo estava bé, haurien tinguda una gran alegria de veure-ho

desmentit solemnement. Doncs succeí tot lo contrari: no havent pogut aturar la publicació del document, com ho provarien per tots los medis, ne tingueren un gran sentiment, manifestat per sos íntims en diferents bandes. Per què, això? Perquè no havia sigut equivocació de l'enteniment, sinó propòsit de la voluntat, o sia, fruit de la mala consciència. En prova d'això, m'investiren de nou, amb més fúria que mai, puig s'hi barrejaren l'odi i lo despit. Dos anys he passat des de llavors, rebent cada dia noves i terribles falconades, que, si no m'han aterrat encara, és perquè Déu no ho ha volgut.

Aquell sap de la maça qui n'ha estat ferit;

aquell sap de la nafra qui n'ha estat gorit.

Si jo vegés al bon religiós qui defensava al marquès de Comillas, iniciador i mantenidor principal d'aqueixa guerra, com a home de bona consciència, jo li preguntaria: Doncs què és, la mala consciència? Si lo que ha fet amb mi el marquès és fruit de molta consciència, ho serà segons lo Coran de Mahoma, mes no ho és pas segons l'Evangeli de Jesucrist.

Jacint Verdaguer